

ALKOL VE MADDE POLİTİKALARI

1. Alkol politikaları
2. Dünyada madde politikaları

1.

ALKOL POLİTİKALARI

En geniş anlamıyla alkol politikası, alkollü içecek pazarının, alkol tüketim seviyesinin ve biçimlerinin ve alkol kullanımına bağlı sorunların sıklığının ölçülmesini ve değerlendirilmesini kapsar. Bu anlamda, alkol politikası emniyet kemeri takmanın zorunlu oluğu gibi hükümet yaptırımlarını ve bira şişelerinin geri dönüşümü gibi alkol kullanımıyla ilgili sosyal konuları da içermektedir. Alkol politikası, alkollü içeceklerin üretiminin, dağıtımının ve pazarlanmasının kontrol altında tutulması, ieme paternlerinin ve alkol kullanımına bağlı sorunların oranının saptanması ve alkol kullanımına bağlı sorunların tedavisi ve diğer müdahaleler gibi sosyal içerikli çözümler üretilmesidir.

Uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel kurumlar, sorumlu oldukları bölgedeki alkol tüketimi ve alkol kullanımına bağlı sorunların düzeyinden tam olarak emin olmadan alkol politikasının belirlenmesi için kararlar almaktadır. Bu politikalardan yola çıkarak programlar oluşturulmaktadır.

Fiyat ve vergilere yönelik düzenlemeler

Alkol fiyatlarının artmasının alkol tüketimini azaltacağına ilişkin bir kanı vardır. Araştırmalar, alkol fiyatlarının, alkol tüketimi ve alkole bağlı sorunlarla doğrudan bir ilişkisi olduğunu ortaya koymuştur. Vergi ve fiyat artışları, alkollü içkilerin tüketimini ve alkolden kaynaklanan zararları azaltmakta etkin olduğu saptanmıştır. Her gün ve çok fazla miktarda alkol tüketenler de dahil olmak üzere, alkol fiyatlarındaki artışların alkol tüketiminin azalmasına neden olduğu gösterilmiştir. Ancak, bazı durumlarda alkollü içeceklerin vergileri, kaçakçılık kaygısı veya ticari anlaşmalar nedeniyle düşük tutulmaktadır. Fiyat artışının kaçak alkol üretimini de artırdığı da bir gerçektir. Kaçak alkol üretimi de sağlığı tehdit etmektedir. Bu nedenle, fiyat artışlarının makul bir dengede tutulması önem taşımaktadır.

Alkole ulaşılabilirliğin azaltılmasına yönelik düzenlemeler

Alkolün ulaşılabilirliğini kısıtlamakla ilgili yapılan araştırmaların büyük bir çoğunluğu Amerika Birleşik Devletleri ve Kuzey Ülkelerinde yapılmıştır. Avrupa ve diğer yeni gelişen ülkelerde bu konuyla ilgili çok az araştırma bulunmaktadır. Yeni gelişen ülkelerde, ülke geliştikçe alkole ulaşılabilirlikle ilgili değişiklikler, yeni bulgular için aslında bir fırsattır.

Çalışmalar, alkolün ulaşılabilirliğini kontrol altına almanın alkol tüketimini azaltacağını ortaya çıkarmıştır. Alkol satış saatlerini ve günlerini, alkol satılan mekan ve bayileri azaltmanın, alkol tüketimi ve alkolden kaynaklanan zararları azaltmanın etkili yollarından birisi olduğu gösterilmiştir. Özellikle ruhsatsız alkol satışının

Bu bölüm Kültegin Ögel tarafından yazılmıştır.

yasaklanması ve bu konuda çok sıkı denetimler olmasının gerekliliği açıktır. Ancak sadece ticari alkol satışına yapılan müdahalelerin yetersiz kaldığı ve alkol tüketen bireylerle yapılan eğitim ve önleme çalışmalarının daha etkili sonuçlar verdiği bulunmuştur.

Yasal olarak alkol kullanma yaşının yüksek tutulması özellikle gençler için desteklenen ve etkin bulunan yöntemdir. Bu yöntemin alkol satışlarını düşürdüğü ve yaşanan sorunları azalttığı gösterilmiştir.

Alkol içilen mekanlara yönelik düzenlemeler

Dünyada alkol satıcılarına yönelik birçok eğitim programı yer almaktadır. Alkol satıcılarının sorumluluklarını üstlenmelerini sağlayacak programların etkin sonuçlar verdiği saptanmıştır. Bu programlar, ruhsatlı olarak alkollü içecek servisi yapan kişilerin tutumları, bilgileri, becerileri ve uygulamalarına odaklanmıştır. Sorumlu satıcı programlarının ana hedefi, alkol zehirlenmelerini ve reşit olmayan gençlerin alkol tüketimini engellemektir. Bu programların amaçları aşağıda belirtilmiştir.

1. *Tutum değişikliği:* Alkol zehirlenmelerini ve yasal olarak yaşı tutmayan gençlerin alkol tüketmesini önleme çalışmalarını arttırmak, alkol satan mekanların çalışanlarının ve yönetimlerinin alkol zehirlenmesini önleme konusunda sorumluluk üstlenmesini sağlamak.

2. *Bilgi:* Alkolün etkilerini, alkol tüketimi ve beyin hasarı arasındaki ilişkiyi, alkol zehirlenmesinin belirtilerini, alkol satışıyla ilgili yasa ve kuralları, yasal zorunlulukları, reşit olmayan, kuralları reddeden ya da alkol zehirlenmesi yaşayan gençlerle başa çıkma yöntemlerini öğretmek.

3. *Beceriler:* Alkol zehirlenmesini teşhis edebilmek, yasa dışı hizmet vermeyi reddetmek ve alkol zehirlenmesi yaşayan bireyle ilgili sorunlara çözümler üretmek.

4. *Uygulama:* Gençlerin reşit olup olmadıklarını kontrol etmek, alkol zehirlenmesini önlemek, aşırı miktarda alkol almış kişilere alkol servisi yapmayı kesmek, ve bilincini yitirme derecesinde alkol tüketmiş kişilerin ulaşımını sağlamak.

Barlarda yaşanan bütün sorunlar yalnızca gençlerin alkolün etkisi altında olduğu zamanlar yaşanmıyor. Örneğin bazı bar ortamları kavga çıkma olasılığının yüksek olduğu mekanlar olarak görüldüğü için gençleri çekiyorlar. Öte yandan, bazı gençler barlara önceden alkol almış olarak gidiyorlar ve oradaki ortamda daha fazla alkol tüketmeden de huzursuzluk çıkarabiliyorlar. Ayrıca, bar ortamlarında yaşanan sorunların bazıları alkol sınırını aşmış gençler tarafından değil, saldırgan mizaçlı bar görevlileri tarafından da ortaya çıkabiliyor. Çok kalabalık olan ve alkollü içeceklere talebin çok olduğu barlarda görevlilerin, ne kadar eğitilmiş olurlarsa olsunlar, gençlerin alkol tüketim oranlarını kontrol edebilmeleri çok zor oluyor. Bu nedenlerden dolayı, barların veya alkol alınan yerlerin denetimi, özel düzenlemelere sahip olması, güvenli hale getirilmesi büyük önem taşımaktadır.

İngiltere’de, barlardaki kapı görevlerine alkolün ve maddelerin olumsuz etkileri, alkol zehirlenmesinin belirtileri, yangın güvenliği, ilkyardım ve iletişim becerilerini öğretmek için bir dizi eğitim programı hazırlanmıştır. Bu eğitimler sonunda kapıda

duran görevliler, bar içerisinde sorun yaratabilecek ve yasadışı alkol kullanmak isteyen gençleri engellemeyi ve onlarla başa çıkabilmeyi öğrenmektedir. Daha Güvenli Barlar programında ise, bar ortamının, saldırganlık riskini en aza indirecek şekilde düzenlenmesi için etkili etkinlikler yapılmaktadır.

Alkol tüketiminin zararlarını en aza indirmeyi amaçlayan müdahale yöntemleri özellikle alkol tüketiminin çok yoğun olduğu ülkelerde geliştirilip yaygınlaştırılmaktadır. Bu yaklaşım henüz çok yeni olduğundan, günümüzde yapılan müdahalelerin etkinliği yeterince değerlendirilememiştir. Bugün için düşünülen en etkin yöntem alkol içilen mekanlarla ve buralarda çalışanlarla ilgili kuralları geliştirip, kurallara uyulması için sıkı tedbirler almaktır. Çok belirgin olmasa da alkol tüketicileri, bar sahipleri ve çalışanları ile yapılan önleme amaçlı eğitim programlarının, alkol tüketiminin ve yüksek doz alkol alımının azalmasında etkili olduğu görülmüştür. Alkol satışına yönelik ruhsat ile ilgili düzenlemelerin ise, alkol tüketimini ve yüksek miktar alkol alımından kaynaklanan sorunları, düşük oranda azalttığı saptanmıştır. Alkolle ilgili alınan tedbirler toplumun bu konuya yönelmesini ve bilinçlenmesini de sağlamaktadır.

Mekanlara yönelik programların etkin olabilmesi için, alkol tüketiminin sık olduğu barlar ve restoranlar gibi yerlerde uygulanması gerekmektedir. Ancak en gelişmiş ülkelerde bile sadece azınlık bir kesim barlarda ve restoranlarda alkol tüketmektedir. Eğitim programları yanında diğer yasal uygulamaların da sıkı uygulanması yararlıdır. Örneğin, yasal olarak alkollü içecek satın alma yaşının altında olanlara satış yapan mekanların saptanıp ceza alması hatta kapatılması önemli bir uygulamadır. Ayrıca yüksek miktarlarda alkol tükettiği belli olan kişilere alkollü içecek satışına devam edilmesi de, cezai yaptırım gereken durumlar arasında olmalıdır. Barlar, restoranlar ve alkollü içecek satış noktalarının satış yapabilmek için ihtiyaç duyduğu ruhsatların yüksek maliyette olması da etkili bulunmuştur.

Alkollü araç kullanımına yönelik önlemler

Bir kişinin kanındaki alkol seviyesi, kan alkol konsantrasyonu olarak tanımlanır. Kan alkol konsantrasyonu, tüketilen alkol miktarı, kişinin ağırlığı, alkol kullanım sıklığı ve yediği yemek miktarı ile de ilişkilidir. Kan alkol konsantrasyonu oranı ve araç kazaları arasındaki güçlü bağlantı nedeniyle, ülkeler farklı kan alkol konsantrasyonu oranları için yasalar belirlemişlerdir. Birçok ülkede kan alkol konsantrasyonu sınırı %0.05 veya %0.08 arasındadır.

Araştırmalar, kan alkol konsantrasyonunun yasal sınırların altında olduğu durumlarda da araç kullanma performansının bozulduğunu göstermektedir. Kan alkol konsantrasyonu %0.05 altında olduğu durumlarda da performansın düşük olduğu bulunmuştur. Araştırmalar, kan alkol konsantrasyonu %0.05 olan bireylerin hiç alkol tüketmemiş kişilere oranla kaza yapma risklerinin iki kat fazla olduğunu ortaya koymuştur. Kan alkol konsantrasyonu %0.08 olduğunda bu risk on katına, %0.15 ve fazlası olduğunda ise risk yüz katına çıkmaktadır. Alkollü araç kullanan birçok kişi alkollü evlerinin dışında alkol satış ruhsatı olan sosyal mekanlarda tüketir. Alkol tüketiminden sonra güvenli ulaşımı sağlamak da, alkole bağlı trafik kazalarını azaltmak için önemli bir önleme programı olarak görülebilir.

16-20 yaş arası ergenlerin, araç kullanma deneyimlerinin sınırlı olması ve yüksek miktarlarda alkol tüketme eğilimlerinden dolayı alkole bağlı trafik kazaları açısından daha büyük risk altındadırlar. Sürücü eğitimleri ve okullardaki eğitim programları gibi geleneksel önlemler, akranların müdahale ve baskıları karşısında yetersiz kalmaktadır. Bu soruna çözüm olarak, farklı yaş grupları için alkollü araç kullanımını önleme stratejileri geliştirilmesinin gerektiği ileri sürülmektedir. Genç sürücülerin belli bir saatten sonra araç kullanmalarının yasaklanması ve kademeli veya kontrollü ehliyet verme gibi yöntemlerin de uygulanmasının, gençlerde alkole bağlı trafik kazalarını azaltacağını ileri süren araştırmalarda vardır.

Alkol tüketimi ve araç kullanma konusunda alınan önlemler tutarlı olarak uygulandığında, toplum genelinde görülen alkollü araç kullanımına bağlı sorunların %5 ile %30 arası oranlarda azaldığı bildirilmiştir.

Alkolün tanıtımına yönelik düzenlemeler

Alkollü içeceklerin pazarlanması günümüzde global bir endüstri haline gelmiştir. Bu endüstri, en büyük şirketlerin ve kurumların, sanayileşmiş ülkelere ve gelişmekte olan ülkelerin yeni pazarlarına erişimi sayesinde hızla gelişmektedir. Dünya çapında pazarlanan ve yerel pazarları hedefleyen alkol markaları, televizyon, radyo, yazılı reklamlar, promosyonlu satış noktaları ve internet gibi kapsamlı stratejilerle tanıtılmaktadır. Asıl önemli soru bu çeşitli, dinamik ve yaygınlaşmış tanıtım faaliyetlerinin toplum sağlığı için olumsuz sonuçlar doğurup doğurmadığıdır. Alkol tanıtımlarını topluma zarar vermeyecek şekilde sınırlandırmak çok önemlidir.

Araştırmalar, tanıtım ve reklamların alkol tüketimi üzerinde doğrudan bir etkisi olduğunu göstermektedir. Tanıtımın alkol tüketimi alışkanlıklarına karşı olumlu tutumların oluşmasına yol açtığı bulunmuştur. Reklamların alkol tüketicileri üzerindeki etkilerini ölçmenin bir yolu reklamlardaki mesajlara verilen bilişsel yanıtlar ve alkol tüketimi davranışı arasındaki bağları saptamaktır.

Alkol reklamları aynı zamanda diğer insanların ne kadar alkol tükettiğiyle ilgili algıyı da şekillendirmektedir. 1981'de Atkin ve Block'un 12-22 yaş arası gençlerle yaptıkları çalışmada çok yüksek sayıda reklam ve tanıtım izleyen deneklerin, toplumun genelinde alkol kullanımını çok yaygın olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır. Deneklerin, kendilerinden daha az reklam izleyenlerle karşılaştırıldığında, tipik bir alkol tüketicisinin günde ortalama iki içki daha fazla içtiğini varsaydıkları saptanmıştır.

Alkol kullanımı konusunda, reklamlardaki ürün ve bir kavram arasında bağlantı kurulması reklamın hatırlanmasında ve etkili olmasında önemli rol oynamaktadır. Yaşları 14-17 arası olan ve reklamları seyretmekten zevk alan erkek çocuklar yüksek miktarlarda alkol tüketme eğilimi göstermektedir. Bu durumun nedeni olarak genellikle reklamların yarattığı 'alkol tüketilince hayat daha eğlenceli ve heyecanlı olur' ve 'birkaç içki içtikten sonra insanlar daha çabuk ve kolay kaynaşır' algıları görülmektedir.

Reklamı yapılan ürün için yaratılan imajın en çok ergenler üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Reklamlarda genç ve çekici yetişkinlerin alkol kullanarak hayatlarından zevk aldıklarının gösterilmesi ergenler için son derece çekici olmaktadır. Etkili reklamlar, sembolik ve sezgisel bir düzeyde seyircinin bilincine işlemektedir. Alkol

reklamları, az bilgi vererek alkol kullanımına atfedilen kültürel anlamları canlandırmaktadır. Hedef kitlesi genç içiciler olan reklamlarda, kişilerin günlük deneyimleriyle erkeklik efsaneleri ve hayali yaşam tarzları özdeşleştirilmektedir.

Alkol reklamları harcamalarının çoğunluğu promosyon, spor aktiviteleri ve takımların sponsorluklarından oluşmaktadır. Bunlar özellikle alkol reklamlarının yasaklandığı yerler için büyük önem taşımaktadır. Alkol satışlarında pazarlamanın alkol tüketimi üzerindeki etkisi, özellikle spor aktivitelerinde ve kazanılan başarılarında genç ve çekici insanların alkol kullanarak yaptıkları kutlamalarının öne çıkarıldığı stratejilerle sağlanmaktadır. Reklamlar alkol tüketiminin olumlu, çekici ve risksiz olduğu gibi bir algı yaratmaktadır. Alkolle ilgili 'izlenimler' gençlerde yasal alkol kullanabilme yaşından çok daha erken oluşmaya başlamaktadır. Gençler, gelecek hayatlarındaki tutum ve seçimlerini ergenlik boyunca alkol tüketimiyle ilgili edindikleri izlenimler üzerine kurmaktadır. Bu nedenle gençlere yönelik alkol ile ilgili tanıtımlara sınırlılık getirilmesi, hatta yasaklanması büyük önem taşımaktadır.

Farklı ülkeler, farklı denetim stratejileri uygulamaktadır. Bunlar özellikle medya, reklamcılık ve alkol endüstrisini kontrol altında tutmayı amaçlamaktadır. Günümüzde bunları tümüyle uygulayabilen az sayıda ülke bulunmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde denetim kuralları esnetilmekte ve tam olarak uygulanmamaktadır. Gelişmiş ülkelerde ise bu kurallara uyulması için yaptırımlar ve denetimler daha sıkı uygulanmaktadır. Yasakların bir kısmı televizyonda alkollü içecekler için sadece belirli saatler arası reklamlara izin verilmesi biçimindedir. Yasakları kısmen esnetebilen reklamlar ise yalnızca denetim kurullarından geçip kabul edilen reklam türleridir. 1990'ların başında Avustralya'da ve 1996'da İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi alkollü içecek reklamlarının toplumun isteğiyle yasaklandığı dönemler de olmuştur.

Ancak yasak ve kısıtlamaların çok etkin olmadığı da aşıkardır. Yapılan araştırmalar, 1980 ve 1990'larda uygulanan kısıtlamaların, alkol tüketimine ve alkolün yol açtığı zararları azaltmaya bir etkisi olmadığını göstermiştir. İncelikli alkol pazarlama yöntemlerinin özellikle gençlerde, alkol kullanımını çekici hale getirmeyi başardığı görülmektedir.

Eğitim stratejileri

Alkole bağlı sorunların önlenmesinde en etkili yöntemler eğitim ve ikna etme stratejileridir. Bu stratejilerde hem bireysel hem de toplumsal yönlendirmeler yer almaktadır. Stratejilerin hedefleri şunlardır:

- Alkol ve alkol kullanımının riskleriyle ilgili yanlış bilgiyi değiştirmek
- Alkol kullanım riskini azaltmak için, alkol tüketimine yönelik tutumları değiştirmek
- Alkol kullanım davranışını değiştirmek
- Alkol kullanımına bağlı yaşanan sorunların sıklığını ve şiddetini azaltmak
- Alkol yasalarına desteği arttırmak

Eğitim stratejilerinden birisi alkol karşıtı kampanyalardır. Alkole karşı yürütülen toplumsal kampanyaların etkili olduğu birçok araştırmada gösterilmiştir. Bu kampanyaların yasaklardan daha etkili olduğuna ilişkin veriler vardır. Alkole karşı

yürütülen kampanyaların, genel bir önleme programının parçası olduğu durumlarda, başarı oranının daha da yüksek olduğu bildirilmektedir.

Bir diğer yöntem ise, alkollü içeceklerin üstüne uyarı işaretlerinin konmasıdır. Araştırmalar ürünlerin üzerindeki uyarı etiketlerinin, tüketicilerin ürünü kullanma davranışları üzerinde hiçbir etkisi olmadığını göstermiştir. 1995 yılında Andrews, alkollü içecek şişelerinin üzerindeki uyarı etiketlerinin yoğun miktarlarda alkol tüketimini azaltmada etkili olmadığı sonucuna varmıştır. Ancak bazı diğer araştırmalarda ise uyarı etiketlerinin alkol kullanım davranışı üzerinde az da olsa bir etkisi olduğu gösterilmiştir. Alkol kullanım davranışını değiştirme niyetinin varlığı, alkolün zararlarına ilişkin daha fazla bilgi sahibi olunması ve alkol kullanımı yüzünden ciddi boyutlarda zarar gören kişilerle karşılaşma gibi etkenler, kullanım davranışını azaltmada uyarı etiketlerinden daha etkili bulunmuştur.

Uyarı etiketlerinin küçük boyutları, silik ve karanlık yazı tipleri, mesajların çarpıtılması uyarıların etkisini azaltmaktadır. Bu uyarılar, ancak topluma yönelik alkol kullanımını önleme kampanyalarıyla birleştikleri takdirde daha etkili olabilirler.

Okul eğitim programları iyi yapılandırılmış, kapsamlı ve genel önleme ilkelerine uymadığı sürece çok başarılı bulunmamıştır. Okul odaklı yetersiz önleme programlarının alkol kullanımına başlama yaşını geciktirmediği ve kullanılan alkol miktarında azalma sağlayamadığı ortaya çıkmıştır. Okul odaklı programların toplum çapında alkol satışlarını azaltmaya yönelik yapılan müdahalelerle birleştirildiğinde etkisinin arttığı görülmektedir. İyi yapılandırılmış, kapsamlı ve genel önleme ilkelerine uyan programlar ise oldukça başarılı olmaktadır. Bunlara örnek olarak Midwestern Prevention Project verilebilir. Bu projede uygulama beş bölümden oluşmaktadır ve alınan sonuçlar oldukça olumludur.

- Okul odaklı 10-13 seanslık bir program ve beş tane pekiştirme seansı
- Kitle iletişimi programı
- Aile eğitimi ve aile düzeni programı
- Toplum liderlerini eğitme programı
- Yerel yasaların toplum kuruluşları tarafından değiştirilmesi

Eksiksiz bir eğitim programı için gereken uyarılama ve uygulama tekniklerinin maliyeti yüksektir. Genel olarak hükümetler, program uygulayıcılarının daha düşük maaş vererek veya daha düşük maliyetli tekniklere ağırlık vererek eğitimlerin maliyetleri düşürme gayreti içindedir. Ancak maliyet azaldıkça, eğitimlerin etkinliği de azalmaktadır. Eğitim programlarından yararlanabilen birey sayısının az olması da diğer bir sorundur.

Tedavi ve erken müdahale stratejileri

Alkol kullanımına bağlı sorunların tedavisi ve erken müdahale stratejileri çeşitlilikler göstermektedir. Bunlar arasında ayaktan ve yatarak tedavi hizmeti, alkollü araç kullanan kişilerin tedavisi için sosyal yardım kurumlarının oluşturdukları programlar, iş yeri eğitim programları ve alkollü araç kullanımıyla ilgili yasal yaptırım programları sayılabilir. Hastanede yatarak tedavi tedaviye karşı direnç gösteren, maddi kaynakları kısıtlı olan, iyileşmek için çevrelerinden destek alamayan, alkol sorunlarının yanı sıra tıbbi, psikiyatrik ve daha ciddi rahatsızlıkları olan bireyler için

daha yararlı olmaktadır. Bu konudaki en önemli tartışmalardan birisi ise tedavinin maliyetidir. Tedavi maliyetiyle ilgili yanıtlanması gereken sorular şunlardır:

1. Alkol bağımlılığı tedavisi gören bireylerin, tedaviden sonra sağlık hizmeti harcamalarında bir değişiklik var mıdır?
2. Tedavi yöntemleri maliyet bakımından ne tür farklılıklar göstermektedir?
3. Hastanede yatarak tedavi görme süreçlerinin uzun veya kısa olması arasındaki bir fark var mıdır?

ABD’de yapılan bir araştırmada, alkol bağımlıları ve ailelerinin sağlık bakım hizmetlerinden, alkol kullanmayan bireylerden çok daha fazla yararlandığı, sürekli tedaviye başvuran kişilerde genel tıbbi bakım masrafları zaman içinde artış gösterdiği, tedaviden sonra, alkol bağımlıları ve ailelerinin sağlık hizmeti talepleri azaldığı gösterilmiştir.

Başka bir araştırmada ise, dört haftadan birkaç aya kadar uzayabilen bir süre boyunca hastanede yatarak tedavi edilen hastalarla, daha kısa süre yatarak tedavi gören hastalar arasında tedavinin başarıya ulaşması bakımından bir fark görülmemiştir. Bazı hastalar ilaçlı ve hastanede yatarak yapılan tedaviye gerek duymaksızın sağlıklı bir şekilde alkolün zararlı etkilerinden de arınabilmektedir. Öte yandan gece kalmadan, gün boyu hastanede tedavi gören hastalar ve hastanede yatarak tedavi gören hastalar arasında tedavinin etkinliği bakımından bir fark olmamakla beraber, tedavi masrafları üçte bir, hatta yarı yarıya düşmektedir. Ayakta tedaviyi öngören ve hastanede yatarak tedaviyi gerektiren programların sonuçları birbirleriyle karşılaştırılabilecek seviyede etkindir.

Tedavi ve önleme geleneksel olarak birbirlerinden bağımsız kavramlar olarak algılanmakta, uygulanmakta ve değerlendirilmektedir. Alkol kullanımının yol açtığı sorunlarla ilgili stratejiler geliştirmek gerektiğinde daha bütünsel bir yaklaşımın benimsenmesi gereklidir. Tedavi müdahalelerinin etkinliği kanıtlanmıştır. Ancak tedavi, öncelikle bireysel ihtiyaçları karşılamak üzere tasarlanmıştır. Tedavinin etkinliğini gruplarda ve toplumun genelinde sınamak mümkün değildir. Ancak tedavi, alkol kullanımına bağlı sorunlar konusunda toplumun farkındalığını arttırdığı için, ulusal ve yerel kurumları etkileyerek önleme konusunda sağlık görevlilerinin eğitilmesine aracı olduğu için toplumsal düzeyde de yarar sağlayabilir. Alkol bağımlısının azalması, toplum genelinde alkol tüketiminin azalmasına da yardımcı olacaktır.

Tedavilerin etkinliğinin yüksek olmaması, tedaviye başvuru ve tedaviden yararlanma oranının düşüklüğü tedavi stratejilerini etkinliğini kısıtlı kılmaktadır.

Alkol politikalarındaki değişimler ve engeller

Bugün birçok ülkede alkol ve alkollü içecekler tüketim malları olarak görülmektedir. Alkol kullanımını ciddi bir sosyal ve sağlık sorunu olarak kabul eden politikalar bile henüz önleme bakımından yetersiz ve dar kapsamlı kalmaktadır. Önceleri alkollü içeceklere hükümetler bir vergi geliri bakmışlardır. 19. yüzyılın başlarında özellikle Anglo-Sakson ve Kuzey Avrupa ülkelerinde ulusal, bölgesel ve yerel olarak alkolle ilgili politikalar oluşturulmuştur. Birçok ülkede bu kurallar alkollü içeceklerin satışının ve üretiminin yasaklanmasına kadar varmıştır. Bu yasaklar

Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Finlandiya, İzlanda, Norveç ve Rusya'da uygulanmıştır. Türkiye'de alkollü içeceklerin kullanımı 1920'li yıllarda yasaklanmıştır. Bütün bu ülkeler alkollü içecek yasaklarını İkinci Dünya Savaşı dönemlerinde kaldırmıştır. Bugün halen İslam ülkeleri ve Hindistan'ın bazı bölgelerinde alkollü içeceklerin kullanımı ciddi bir şekilde sınırlandırılmaktadır.

1950'lerin başında Kuzey Avrupa'da, alkollü içeceklerle ilgili politikalar, sosyal hayatı ve toplum sağlığını temel alarak yapılandırılmıştır. Hükümetlerin alkollü içeceklerin üretimi, ticareti ve satışı üzerinde katı bir denetimi olmakla beraber özel tüketim vergileri de çok yüksektir. Aynı dönemlerde özellikle şarap üretiminin yapıldığı Akdeniz ülkelerinde az sayıda kısıtlılıklar bulunmaktadır. Bunların çoğunluğu da endüstriyel ve ticari menfaatler doğrultusunda belirlenmiştir. Kuzey Avrupa ve Akdeniz arasındaki bölgede kalan İrlanda ve İngiltere gibi bazı ülkelerde ise alkollü içecek ruhsatlarıyla ilgili katı sistemler oluşturulmuştur. Belçika ve Hollanda gibi diğer ülkelerde de önceki dönemlerde yapılandırılan alkollü içecek politikaları devam etmektedir.

20. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa Birliği'ne üye olan ülkelerde alkolle ilgili politikalar, farklılıklar göstermiştir. Bir taraftan alkollü içeceklerin üretimi, dağıtımı ve satışları üzerindeki kontrol azalmıştır. Diğer taraftan, alkol konusunda eğitim, alkollü içecek reklamlarının denetimi ve alkollü araç kullanımına yönelik yasaklar daha yaygın ve katı hale gelmiştir. Günümüzde Avrupa Birliği üyesi ülkeler alkollü içecekleri vergilendirme artmıştır. Akdeniz ülkelerinde alkollü içeceklerin özel tüketim vergileri halen çok düşük, Kuzey Avrupa ülkeleri, İrlanda ve İngiltere'de ise çok yüksektir. Avrupa Alkol Eylem Planı'nın etkisi altında birçok Avrupa ülkesi ulusal alkol politikası geliştirmiş, alkol kullanımı ve alkollü içeceklerin tüketiminin denetlenmesine yönelik girişimlerde bulunmuştur.

Kanada'da alkollü içecek fiyatları Tüketici Fiyat Endeksi'ne paralel olarak değişkenlik göstermekte, Amerika Birleşik Devletleri'nde ise düşme eğilimindedir. ABD'de ve Kanada'da alkollü içecek reklamlarının üzerindeki denetim çok azdır, alkollü araç kullanımını önlemeye yönelik tedbirler ise çok fazladır. Sovyetler Birliği'ndeki ve Doğu Avrupa ülkelerinde komünist sistemin çöküşüyle, bu ülkelerde zaten yüksek olan alkol tüketimi artmıştır. Öte yandan denetim bu ülkelerde giderek azalmıştır.

Tekellerin özelleştirilmesi, vergilerin enflasyona orantılı olarak arttırılması ve alkollü içecek satan yerlerin kapanış saatlerinin geciktirilmesi gibi geçmişten beri süre gelen politikalar giderek aşınmaya başlamıştır. Ancak alkol kullanımına bağlı alkollü araç kullanımı, alkol etkisi altındaki kişilerin toplumun huzurunu kaçıran davranışları ve futbol maçlarındaki uygunsuz davranışlar gibi sorunlar, alkol tüketimi hakkındaki endişeyi artmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren birçok uluslar arası ticaret sözleşmeleri ve ekonomik anlaşmalar serbest ticaret ve küresel serbest piyasa ekonomisi anlayışı üzerine kurulmuştur. Bu sözleşmeler katılımcı ülkeler arasındaki iş bölümünü, dünya ekonomisinin verimliliğini ve özellikle katılımcı ülkelerin ve bu ülkelerin vatandaşlarının ekonomik refahlarını arttırmayı hedeflemektedir. Küresel seviyede zenginliğin artmasının; malların serbest dolaşımının arttırılarak, hizmetler, iş gücü ve yatırımlar çoğaltılarak, özellikle serbest ticaret, gümrük engelleri, ticari miktar

kısıtlamaları devlet ya da özel tekelleşme girişimleri ve yerel sanayideki devlet sübvansiyonlarının önündeki engeller azaltılarak gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir.

Bu uluslararası ticaret sözleşmeleri ve ekonomik anlaşmalarda alkollü içecekler neredeyse sıradan tüketici malları olarak değerlendirilmektedir. Şarap bazı durumlarda “özel mallar” olarak değerlendirilmektedir. Bunun nedeni alkollü içeceklerin sağlığa olan zararları değil, şarapların önemli tarımsal ürünler olmasıdır.

Sonuç

Ulaşılabilirliğin denetimi ve alkollü içeceklere yüksek vergi uygulamaları oldukça etkin politikalar olarak bulunmuştur. Örneğin, şimdiye kadar alkollü araç kullanımını önlemeye yönelik birçok müdahale olumlu sonuçlar vermiştir. Bu stratejiler, geniş alanda uygulanabilmekte ve uygulama düşük maliyetli olmaktadır. Bu destekleyici programların avantajı sadece düşük maliyetli olmaları değil aynı zamanda dünyanın herhangi bir yerinde de uygulanmasının mümkün ve kolay olmasıdır. Bu stratejide yer alan en iyi uygulamalar şunlardır: Yasal satın alma yaşının yüksek olması, perakende satışlarda devlet tekeli konması, satış günlerinde ve saatlerinde kısıtlamalar getirilmesi, alkollü içecek satan mekanların sıklığında kısıtlamalar getirilmesi, alkollü içecek vergilerinin yüksek olması, ayıklık kontrol noktalarının kurulması, idari ruhsatların verilmesinin azaltılması, acemi araç sürücülerine kademeli olarak ehliyet verilmesi ve riskli miktarlarda alkol tüketmiş olan araç sürücülerine kısa müdahaleler yapılması.

Politika ve stratejiler bölgelere özgü, ama sistematik ve düzenli uygulandıkları zaman en yüksek etkinliği göstermektedir. Dolayısıyla, toplumun genelinde etkin olabilmeleri için hem bölgesel olarak çalışmak gereklidir, hem de birden çok stratejinin geliştirilip uygulanması gerekmektedir. Önleme stratejileri uzun süreli ve istikrarla uygulanmalı, nüfusun geneline yansımaları için yaygınlaştırılmalıdır.

2.

DÜNYADA MADDE POLİTİKALARI

Hollanda

Hollanda uyguladığı farklı politika ve stratejileri nedeniyle tüm dünyada eleştirilere uğramış, kimi zaman da övgüler almıştır. Hollanda'nın uygulamaları dünyanın her yerinde sade vatandaşlar tarafından kısmen de olsa bilinmektedir. Bu haliyle uyguladıkları stratejiler dikkati çekmektedir. Hollanda'ya "uyuşturucunun cenneti", ya da "kabesi" adı verilmektedir. Hollanda hakkında yaygın olan bilgi, bu ülkede uyuşturucu maddelerin serbest olduğu biçimindedir. Ancak gerçek bu değildir.

Hollanda'da temel strateji zararın azaltılması ya da riskin minimize edilmesi adı verilen politikadır. Tüm politika bu temel strateji çerçevesinde şekillendirilmiştir. Hollanda'da sadece esrar satışı serbesttir. Ancak buradaki serbestlik ilginç bir anlam taşımaktadır. Çünkü, aslında esrar satmak yasak değildir. Hollanda uluslararası anlaşmalara taraf olduğundan, esrar trafiği hala yasadışıdır. Ancak, daha çok eroin ve kokain konusunda çalışmalarını yoğunlaştıran güvenlik kurumları için bu yasağın uygulanması bir öncelik değildir.

Böyle bir kaçamak yol aslında Avrupa Birliği nedeniyle getirilmiştir denebilir. Esrar coffee shop adı verilen dükkanlarda satılmaktadır. Bu dükkanlar sadece bunların satışından sorumludur. Reklam bulunduramazlar ve çevreye zarar veremezler. 16 yaşından küçüklere esrar satamazlar. Başka maddelerin satılması da yasaktır. Bir seferde bir kişiye toplam 5 gr esrardan fazla veremezler. Hollanda'da 1200 coffee shop olduğu bildirilmektedir. İlk başta, bir "kahve evi"nde 16 yaş ve üstü insanlara 30 gr.dan az olmak koşuluyla esrar satma izni verilmişti. Fakat, komşu Avrupa ülkelerinin uyuşturucu turizminden şikayet etmeleri ve esrarın yerel tüketimindeki artış ile organize suç örgütlerinin bu rahat ortamdan yararlanarak daha tehlikeli uyuşturucuların trafiğini yapabilecekleri korkusu daha sıkı denetimlerin yeniden başlatılmasına yol açmıştır. Kahve evlerinin sayısı %50 oranında azaltılmıştır.

Hollanda neden esrarı serbest bırakmıştır. Esrarın serbest bırakılmasından önce bu ülkede esrarın özellikle genç nüfus arasında kullanımının çok yaygın olması (%20 civarlarında), yasağın anlamını yitirdiği düşüncesine yol açmıştır. Öte yandan esrar piyasasını, diğer maddelerden özellikle eroin ve kokain piyasasından ayırmak temel amaçtır. Böylece esrar kullanıcısının eroin ya da kokainle yüz yüze gelmesi önlenmeye çalışılmaktadır. Bunu da başardıklarını, yaptıkları bazı çalışmalarda eroin kullanım yaygınlığının Almanya'ya kıyasla daha yavaş arttığını göstererek iddia etmektedirler. Öte yandan, esrar kullanımının bağımlılık yaptığını ve Hollanda için bir sorun olduğunu da göz ardı etmediklerini belirtmektedirler.

Bu bölüm Kültegin Ögel tarafından yazılmıştır.

Eroin ve kokain satılması ise yasaktır. Ancak kullanıcıların gereksinimlerini karşılamaları için, polisin küçük satıcılarla değil, büyük kaçakçılarla uğraşmayı seçtiği de aşıkardır. Hollanda, heroin kullanıcıları için, yaygın olarak "low threshold" denen bir metadon programı uygulamaktadır. Bu programda heroin kullanıcısı hiçbir şart olmadan metadon kullanabilmektedir. ABD'de olduğu gibi katı kurallar yoktur. Kişi için bir miktar belirlenmekte ve belirli saatlerde kullanıcı ilacını almaktadır. Merkezlere ulaşımın güçlüğü göz önüne alarak, metadon minibüsleri oluşturulmuştur. Bunlar çeşitli semtlere giderek, kayıtlı olan kullanıcılara bu hizmeti sunmaktadır. Kayıtlı olan ancak bir nedenle merkeze ya da minibüse gelemeyen kullanıcılara ise eve servis yapılmaktadır. Yine kayıtlı heroin kullanıcıları için, heroinlerini kullanabilecekleri güvenli ve sağlıklı ortamlar yaratılmaya çalışılmıştır. 2000'den fazla heroin kullanıcısına yönelik olarak yasal heroin dağıtım programı uygulanmaktadır. Bu kişiler, eski ve kronik kullanıcılarıdır.

Yakın dönemde yaygınlaşmaya başlayan ecstasy kullanımı için Hollanda'nın geliştirdiği politikalar yine ilgi çekicidir. Bunlardan bir tanesi Eindhoven belediyesi tarafından geliştirilen ve ecstasy'nin fazla miktarda kullanılmasını önlemek amacıyla ecstasy kullanıldığı bilinen gençlerin hafta sonu partilerinin süresini kısaltmaktır. Böylece ecstasy hapı, bir iki kezden fazla kullanılmamakta böylece ecstasy'e bağlı ölümler azaltılmaktadır. Bir diğer önlem ise, satıcıların ecstasy adında kişiye zarar verici başka hapların satışını engellemek için, diskoların önünde ecstasy'nin gerçek olup olmadığını tespit eden ekiplerin oluşturulmasıdır.

Zararın Azaltılması programlarını uygulayan Hollanda'da bağımlılarla sağlık ve sosyal hizmet kurumlarının ilişkisi yüksek düzeydedir. Bağımlıların %80'inin bu kurumlarla ilişki içinde olduğu gösterilmiştir. Bu uygulamalardan sonra madde kullanıcılarının yaş ortalaması yükselmiş, 22 yaş altı kullanıcıların oranı azalmıştır. HIV enfeksiyonu olanların oranı %30 iken, Zararın Azaltılması programlarının uygulandığı 5 yıl içinde bu oranda herhangi bir artış gözlenmemiştir. Madde kullanımını tamamen bırakmaya yönelik tedavi uygulayan kurumlara başvuru oranında da artış saptanmıştır.

Bu ülkede uygulanan politika, Hollanda'nın kendi gerçeği içinde tutarlı gözükmemektedir. Ancak Hollanda dünyada tek başına yaşayan bir ülke değildir. Nitekim, uygulanan bu politikalara en büyük eleştiri komşu ülkelerden özellikle Belçika ve Fransa'dan gelmektedir. Çünkü bu ülkeye yönelik bir madde turizmi vardır. Madde kullanıcıları özellikle hafta sonları bu ülkeye akın etmekte, maddeleri yanlarına alıp kendi ülkelerine götürmektedir. Rotterdam ve Brüksel arası trenle 2 saattir. 2 saat içinde esrarın serbest olduğu bir ülkeden çıkıp, yasak olduğu bir ülkeye geçiyorsunuz. Rotterdam'da yüksek doz eroinden ölenlerin büyük çoğunluğu Hollanda vatandaşı değildir. Hollanda'daki uygulamalar diğer ülkeleri de esrarı serbest bırakmamaya mecbur etmektedir. Hollanda hükümeti bu turizm için önlemler aldığını söylese de, bu ülkenin böylesi garip bir turizmden önemli kazanç elde ettiği de açıktır.

Amerika Birleşik Devletleri

Amerika Birleşik Devletleri madde kullanımının tamamen yasaklandığı ve bu uygulamadan sonradan vazgeçildiği bir örnek olarak anılmaktadır. 1920 ve 1930larda "sarhoşluk yaratan içki" üretimi, satışı ve taşımacılığı, bu maddelerin ithal ve ihracının

yasaklandığı ama bulundurmanın ve tüketmenin yasak olmadığı bir dönem yaşanmıştır. 14 yıllık yasaklama döneminden sonra alkol tüketimi üçte bir ile %50 arasında düşüş göstermiş fakat tamamen durmamıştır. Erkek nüfusta karaciğer sirozu vakalarında da bir düşüş görülmüştür. Diğer taraftan, organize suç, yolsuzluk ve şiddet artış göstermiştir. Evlerde kaçak üretilen içkiler ve endüstriyel alkolün kullanımı nedeniyle hastalık ve ölüm oranları artmıştır. Bu yasaklama döneminden elde edilen olumlu sonuçlar madde kullanımını yasaklama yanlıları tarafından, olumsuz sonuçlar ise madde kullanımını serbest bırakma yanlıları tarafından savlarını desteklemek amacıyla kullanılmaktadır.

Daha önce alkole karşı alınmış tavırla tezat oluşturmakla birlikte, Amerika Birleşik Devletleri'nde 11 eyalette esrar kullanımı cezai suç olmaktan çıkmış, medeni hukukta para cezası ile cezalandırılacak bir kusur olarak kabul edilmiştir. Öte yandan, Alaska'da 12 ila 17 yaş arasındaki kişilerin esrar tüketiminin suç olmaktan çıkmasını takiben ulusal ortalamadan iki kat daha fazla esrar içtiklerinin görülmüştür.⁹ Bazı eyaletlerin tüketimi suç olmaktan çıkarmasına rağmen, Amerika Birleşik Devletleri'nin ülke genelinde madde kullanımına karşı katı bir tutum sergilediği ve kanun korumada ve uygulamada uyuşturucuyla mücadeleye büyük bir önem attığı görülmektedir.

Ülkede etkin kanun koruma ve uygulamadan, önleyici tedbirlere, tedaviye ve eğitime kadar kapsamlı ve uzun süreli bir uyuşturucuyla mücadele stratejisi bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri uyuşturucu trafiği ve madde kullanımıyla mücadele etmek için büyük miktarda harcama yapmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri bağımlılıkla mücadelenin araştırma, tedavi ve eğitimi de içine katan birçok farklı yönüne de, diğer bütün ülkelerden daha çok maddi kaynak ayırmaktadır. Madde bağımlılığı konusu son yirmi otuz yılda toplum, hükümet ve siyasetçiler tarafından ilgi görerek ülkede önem kazanmıştır.

İsviçre

Son yirmi yıl içinde, İsviçre'de madde kullanımına karşı yeni ve radikal politikalar uygulandığı görülmüştür. Zürih'in bazı bölgelerinde açık madde satışı ve kullanılması alanlar belirlenmiştir. Burada madde bağımlılarına tıbbi ve sosyal hizmetler sağlayan birçok gönüllü ve yasal kuruluş yer almıştır. Bu alanların en tanınmış olan Platzpitz "iğne parkı" olarak anılmaya başlamıştır. Şiddet suçlarının ve yüksek dozlu uyuşturucu vakalarının çoğalması nedeniyle park daha sonra kapatılmış ve hizmetler sadece tek bir yerde değil, Zürih'in farklı bölgelerinde çeşitli merkezlerde verilmeye başlanmıştır.

Madde kullanımının topluma zarar veren öğelerini azaltmak için enjekte edilebilen eroin gibi opiyatların bağımlılara günde üç sefere kadar, tıbbi kontrol altında dağıtımını gibi radikal zarar azaltıcı tedbirler uygulanmaya başlamıştır. İsviçre Hükümeti ayrıca tanınan madde bağımlısı kişilerin kendi kendilerine enjeksiyon yapmak için gidebildikleri "iğne yaptırma alanları" açılmasına da karar vermiştir.

Almanya

Almanya'da da az miktarlarda esrar bulundurma, alım ve satımı mahkemelerce yargılama konusu değildir ama yasadışıdır. Öte yandan, Almanya'daki farklı eyaletler kişisel esrar kullanımı konusunda 6 ila 30 gram arasında değişen çok farklı sınırları

kabul etmektedirler. Almanya'daki bazı kasabalarda "iğne yapma alanları" oluşturulmuştur ve esrarın suç olmaktan çıkarılmasını destekleyen azımsanamayacak bir kamuoyu vardır.

İsveç

İsveç'in yıllardan beri süregelen istikrarlı bir madde bağımlılığı politikası bulunmaktadır. Eroinin veya kokainin az miktarlarda bile bulunması hukuken bir ceza nedenidir ve uyuşturucuyla ilgili kanunlar sıkı sıkıya uygulanmaktadır. Ülkede geniş kapsamlı tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri de bulunmaktadır. Zarar azaltma ve şırınga değişim, metadon destekli rehabilitasyon programlarının varlığına rağmen, İsveç'te diğer Avrupa ülkelerinde olan programlardan daha sıkı politikalar izlendiği söylenebilir.

Avustralya

Avustralya'da madde kullanımı kontrolü için oluşturulan yaklaşım çoğu Avrupa ülkesine benzemektedir. Ulusal Uyuşturucu Stratejisi (National Drug Strategy) gereğince madde kullanımının zararlı etkilerini asgari düzeye indirilmesi hedeflenmektedir. Tedavi hizmetleri geniş kapsamlıdır ve zarar azaltma temellidir. Hükümet uyuşturucuya karşı izlediği politikayı düzenli aralıklarla gözden geçirmektedir. Bazı bölgelerde esrar bulundurma ve az miktarlarda kullanımı suç olmaktan çıkarılmıştır.

Pakistan

1990'lı yıllarda talebi azaltmaya yönelik çeşitli etkinlikler daha büyük bir önem kazanmıştır. Eroin enjeksiyonunun büyüyen bir sorun haline gelmesi nedeniyle, ülke çapında yüzden tedavi merkezi kurulmuştur. Diğer Asya ülkelerinde olduğu gibi uyuşturucuya karşı konulmuş kanunlar sıkı sıkıya biçimde uygulanmaktadır. Aynı zamanda, kullanımı önleme, tedavi ve rehabilitasyon etkinliklerine de hız verilmiştir.

Kaynaklar

Babor ve ark. (2004). Alcohol: no ordinary commodity, research and public policy. Oxford University pres. New York

Ghodse H (2005). Drugs and addictive behaviour. A guide to treatment. Cambridge University Press. Cambridge

Gossop M (2003). Drug addiction and its treatment. Oxford University Press. New York

